

TÜRKİYEDEKİ TEKTONİK ÜNİTELER İLE PETROL YATAKLARI ARASINDAKİ MÜNASEBETLER*

Dr. E. N. EGERAN

M. T. A. Enstitüsü
Petrol Şubesi Müdürü

I. Umumi malûmat :

a) *Türkiye'nin tektoniği*: Türkiye'nin tektonik bakımdan arzettiği umumî manzara, alp orojenik zonuna ve bunun birbirinden eski masiflerle ayrılan Anatolid ve Torid isimli iki esas kanadım temsil eder. Türkiye'nin orojenik bütünü alp jeosenklinealinin forlandını teşkil eden şimaldeki Rus platformu ile cenuptaki Arap bloku arasında kâindir. Pontidler ve Ege İranidleri ile Kenar İltivaları aynı jeosenklinealin şimal ve cenup ön çukurlarını meydana getirmektedir. Keza, esas kanadların iç kenarlarında eski masifleri, az çok çevreleyen iltivalanmış siyonları (Kuşak) tefrik etmiş bulunuyoruz : bunlar İçilid ve Ortaidlerdir.

Bu siyonlar şüphesiz Arap bloku etrafında da mevcut ise de bunları haritamızın üzerinde hudutlandırmağa imkân bulamadık.

b) *Türkiye'de petrol emareleri* : Türkiye'nin her tarafında muhtelif petrol emareleri mevcuttur. Bunlardan en sık rastlananları şunlardır : (Van ve Sinop'ta) mayi petrol sızıntıları, (Mersin ve Siirt'teki) kalker boşluklarında mayi petrol, (Hazro, Diyarbakır ve İskenderun'da) petrollü greler, (Ankara-Harbol - Siirt'te) asfalt ve (İnegöl-Bursa'da) bitümlü greler. Gaz sızıntıları

bilhassa Trakya ve Seyhanda görülmüştür.

Bu emarelere Paleozoikten (Hazro'da'ki Devonyenden) tutun da Miosene (Seyhanda'ki Tortonyene) kadar her devrin formasyonlarında rastlanmaktadır.

II. Petrol yatakları üzerindeki tektonik kontrol :

a) *Petrol emarelerinin dağılışı* :

Türkiye'nin tektonik haritası üzerinde işaret edilmiş olan petrol emareleri gayet şayanı dikkat bir takım grupmanlar göstermektedir (haritaya bakınız). Orojenik zonun ana kanatlarında hiçbir emare görülmemekte, bunlar bilâkis ya jeosenklinealin ön çukurlarında veya sert masiflerin etrafındaki iltivalanmış siyonlarda gruplar halinde bulunmaktadır. Bütün bu emareler, rusubi havzaların kenarlarındaki (İskenderun, Antalya) serpantinlerde bulunan ve fakat civardaki ve bazan da alttaki rusubi formasyonlara da tesir eden faylarla şüphesiz alâkası olan bazı gaz sızıntıları hariç, mezkûr havzalarda mevcuttur.

b) *Tektonik rusubi havzalar* :

Gerek ana sahreler gerekse reservoir sahreler bakımından petrol yatakları için elverişli olan rusubî havzalar yukarda temas edilen büyük tektonik

üniteler boyunca ve bunların kenarlarında sıralanmıştır. Bu tektonik üniteler şunlardır: Pontidler, İçilidler, Ege - İranipler ve Kenar İltivaları. Jeosenkinalin ana kanadından dışarıya doğru uzaklaştıkça sakin teressübata ait olan ve sadece hafif tektonik hareketlere maruz kalmış bulunan ön çukur zonları ve epikontinental havzalar bulunmaktadır.

Bu zon ve havzalar transversal tektonik dolayısıyla maalesef havzacıklara bölünmüş olup, böyle bir tektonik hareket vukubulmamış olsaydı Türkiye'nin üçte ikisini şüphesiz petrolü

havzalar teşkil edecekti. Yükselmiş transversaller henüz kat'i bir surette tayin edilmiş olmadığından harita üzerinde gösterilmemiştir.

III. Rusubî havzaların tipik stratigrafik miktar :

a) *Diyarbakır - Siirt Havzası (Kenar iltivalarında)* :

Bu havza İktisadî İşletmeğe müsait olan Raman ve Garzan petrol sahalarının içinde bulunduğu Türkiye'nin en geniş bir havzasıdır ve burada bugüne kadar bilinen yirmi kadar antiklinal strüktür vardır.

Yaşı	Cinsi	Kalınlığı (m)	Petrol İhtimali
Hali hazır Pleistosen	Alüvyon, teras Bazalt akını Diskordans		
Pliosen	Kum, kil konglomera Diskordans	600	
Üst Miosen	Gri ve kırmızı marn marnlı kil	200	
Orta Miosen	Marnlı kırmızı kil ince kalker teakuplu jips	300	
Alt Miosen Oligosen	Asmari kalker muadili, ekseriya eksik Diskordans		
Üst Eosen	Tebeşirli kalker üst Midyat	200	1 nei Horizon
Orta Eosen	Masif kalker alt Midyat	200	
Orta Eosen	Kırmızı Gercüş formasyonu	300	
Alt Eosen	Üst Kermav gri marnları	450	
Üst Kretase	Alt Kermav gri marnları Orbitoidli kalker Diskordans	200 100	
Turonien	Dolomitli masif kalker	250	2 nei produktif Horizon
Senomanien	Gri kalker	150	

Yaşı	Cinsi	Kalınlığı (m)	Petrol İhtimali
Alt Kretase	Masif kalker	150	
Jurasik	Siyahımsı marn Limonitli kalker	250	3 ncü Horizon
Üst ve orta	Koyu gri kalker (Tanintanın formasyonu)	500	
Alt Triasik	Gri kalker ve esmer marn teskubu	250	
Permo - karbonifer	Giri = Kuartziti	300	
	Harbol siyah masif kalkeri Diskordans	500	4 ncü Horizon
Devonyen	Marn ve Gre Diskordans	150	5 nci Horizon
Subasman Cambri - Ordovicien	Gre, şist, kalker v. s.		
b) Ege - İrani'dlerde Seyhan (Adana) Havzası : Bu havzada bığüne kadar bir düzüne faylanmış antiklinal strüktürü tespit edilmiştir.			
Hali hazır	Alüvyon ve teras Diskordans	—	
Pliosen	Konglomera kum Marnlı kil, jips serisi Diskordans	500	
Tortonien	Sarımttrak gre	800	
	Kırmızı intikal tabakaları	200	
	Üst Marn	1500	
Helvesyen	Fliş serisi	1500	1 nci Horizon
	Alt Marn Diskordans	400	
Burdigalien	Asmari muadili resif kalkeri Diskordans	200	2 nci Horizon
Kretase	Kalker, ofiolitli sahrelet Diskordans	300	
Karbonifer	Siyah gri Marn kalkerli gre Düzağaç serisi Diskordans	400	3 ncü Horizon
Subasman Alt Paleozoik	Kalker, kuartzit, şist, v. s.		

c) Ortaildlerde Tekirdađ (Trakya) havzası :

Burada Şimdiye kadar çok faylanmış on kadar antiklinal struktür bilinmektedir.

Hali hazır Pleistosen	Alüvyon ve teras		
	Diskordans		
Pliosen	Konglomera ve kum	100	
	Diskordans		
Sarmatien	Marnlı kil, kalker, gre	200	
Tortonien	Palatinos gresi	300	
Helvetien	Alacalı kil, gre	300	1 nci Horizon
	Diskordans		
Alt Miosen	Sert gre	100	
Oligosen	Fliş serisi	1200	2 nci Horizon
	Diskordans		
Üst Eosen	Greli kalker, konglomera	150	
Lutetien	Gre enterkalasyonlu kalker	500	3 ncü Horizon
Ypresien	Marn ve konglomeralı gre	200	
	Diskordans		
Subasman Prepaleozoik	Klorit ve serisitli Şist v. s.		

d) Pontidlerde Boyabat - Sinop havzası :

Burada bir tek antiklinal struktür bilinmektedir :

Hali hazır Pleistosen	Alüvyon, teras Bazalt akımı Diskordans		
Oligosen	Kil, kum ve konglomera	200	
Eosen	Marn, greli kalker, konglomera	2000	1 nci Horizon
	Diskordans		
Üst Kretase	Marn, gre, kalker	200	
Alt Kretase	Greli marn, marnlı kil, gre kalker	800	2 nci Horizon
	Diskordans		
Subasman Paleozoik	Şist, v. s.		

IV. Neticeler :

1 — Türkiye'de şimdiye kadar bulunan petrol yatakları ve yine Türkiye'de diğer petrol emarelerinin hepsi Alp Jeosenklinalinin iki esas kanadının kenarlarını teşkil eden strüktürel ünitelerde guruplanmıştır. Eski sert masifleri çerçeveleyen iltivalanmış siyonlar da bu emarelerin bir kısmının bulunduğu yerlerdir.

Mevzuubahis strüktürel üniteler (Şimalden cenuba doğru) şunlardır:

- Pontidler
- Ortaidler
- İçilidler
- Ege - İraniidler

— Kenar iltivaları

2 — Yukarıda zikredilen üniteler boyunca baylanmış antiklinal strüktürleri teşkil etmiş olan az çok ufki ve şakuli hareketlerin tesirine maruz kalan rusubi havzalar mevcuttur.

3 — Rusubi tektonik havzalar ayrıca transversal tektonik neticesinde meydana gelen transversal yükselmeler ile hudutlandırılmıştır.

4 — Bütün bu havzalar çok kalın teressübatlı subsidence havzalarının hususiyetini taşımaktadır.

5 — Türkiye, Petrolce zengin bir memleket halinde inkişaf ettirilebilir.